

УДК 378

Наталія Мосенко

## МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

*У статті розглядаються різноманітні наукові підходи до проблеми професійної компетентності, показано актуальність вивчення даного феномену. Висвітлено основні підходи до визначення поняття «компетентність». Зазначені причини, які харакреризують незадовільний стан музично-виконавської підготовки майбутніх фахівців професійної школи в класі основного інструменту в коледжі культури і мистецтв.*

**Ключові слова:** професійна освіта, професійна компетентність, музично-виконавська компетентність, компетентнісний підхід.

На сьогоднішній день якість викладання в сфері музичної освіти не завжди відповідає ціннісним запитам соціуму і рівню інноваційно-технічних розробок. Активні соціальні процеси, які відбуваються в Україні, реорганізація національної системи освіти на зразок європейської моделі передбачають модернізацію вітчизняного освітнього простору, переосмислення його теоретико-методологічних засад. Будь-яка професія пред'являє до людини низку вимог. Ці вимоги – до якостей особистості, до рівня загального розвитку, до рівня спеціально-професійних знань і умінь (вимоги індивідуальні для різних професій) [1, с. 19]. Педагогічна робота – завжди складний процес, а в сфері мистецтва, можливо, ще більшою мірою, ніж в інших галузях, так як коло завдань, які стоять тут перед педагогом, особливо широке. Заняття музикою – важлива складова духовно-морального виховання учня. Ці заняття містять вагомий психолого-педагогічний потенціал, збагачують емоційну сферу, формують естетичні смаки, потреби, інтереси. Для цього потрібні спеціалісти з високим рівнем професійної компетентності, самостійні, що володіють творчими здібностями, високою педагогічною культурою, духовним багатством. А це вимагає, в свою чергу, суттєвого оновлення змісту та організації процесу підготовки педагога. Сьогодні в Україні активно здійснюється модернізація системи вищої освіти згідно з вимогами Болонського процесу, який невід'ємно пов'язаний із підвищенням якості підготовки студентів мистецьких спеціальностей до майбутньої професійної діяльності. Процеси гуманізації та демократизації в суспільстві викликають гостру потребу в професійно підготовлених фахівцях, які здатні ефективно працювати в сучасних умовах. Вимоги, запропоновані до майбутніх фахівців відповідно до стандартів професійно-педагогічної освіти, містять інноваційні компоненти на основі компетентнісного та

особистісно-зорієнтованого підходів. В умовах реформування сучасної освіти головне завдання – підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення у конкретних навчальних, життєвих, а в майбутньому і професійних ситуаціях. Важливо зауважити, що в сучасних умовах реформування освіти радикально змінюється статус фахівця мистецьких спеціальностей, його освітні функції, відповідно зростають і вимоги до його професійної компетентності, рівня його професіоналізму, його здатності використовувати набутий професійний досвід у самостійній практичній художньо-творчій діяльності. Тому актуальним завданням коледжу культури і мистецтв є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетенцій особистості. Таким чином, актуальною проблемою вищої професійної освіти є питання формування компетентності майбутніх спеціалістів.

Аналіз досліджень і публікацій показав актуальність порушеної проблеми, що підтверджується й зростаючим інтересом науковців та педагогів-практиків до питання удосконалення навчально-виховного процесу. У вітчизняній педагогіці ідеї компетентнісного підходу не були принципово новими. Проблеми формування професійної компетенції, як складного багатовимірного феномена досліджують учені М. Волошина, А. Михайленко, А. Маркова, С. Шишов та ін.; компетентнісний підхід в освіті розробляли Г. Єльнікова, І. Єрмаков та ін.; різновиди компетентності у своїх дослідженнях визначають О. Бігич, О. Бірюк, Л. Хоружа та ін. Серед науковців, чиї дослідження присвячені актуальним аспектам оцінювання професійної компетентності слід відмітити І. Булах. Теоретико-методологічні засади дослідження професійної компетентності визначені у працях О. Пометун, І. Зимньої, Л. Пуховської, В. Байденка, В. Калініна, В. Безпалька, Л. Карпової та ін.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз питання щодо музично-виконавської компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей у контексті реалізації компетентнісного підходу в навчально-виховному процесі навчального закладу, обґрунтувати його актуальність до підготовки фахівців у системі вищої освіти.

Дослідивши зміст терміну компетентність, неважко помітити, що у нього багато спільного з терміном професіоналізм. «Професіоналізм – пише А. Маркова, – це сукупність, набір особистісних характеристик людини, необхідних для успішного виконання праці» [2, с. 5]. Збіг цілком очевидний. Водночас розглядати компетентність і професіоналізм як абсолютні та безумовні синоніми теж було б не правильно. Саме компетентність сьогодні розглядають як своєрідну альтернативу традиційним знанням, умінням і навичкам. А. Маркова висловлює припущення про те, що поняття «компетентність» вужче, ніж поняття професіоналізм, вказуючи, проте, на те, що людина може бути професіоналом у цілому в

своїй області, але не бути компетентним в рішеннях деяких професійних задач.

Поняття компетентності можна тлумачити по-різному. Це поняття знаходиться нині в епіцентрі світової думки, оскільки воно розкриває якісно нові перспективи розуміння місії освіти. В основі концепції компетентності лежить ідея виховання компетентної людини та працівника, який не лише має необхідні знання, професіоналізм, високі моральні якості, а й уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи ці знання і беручи на себе відповідальність за певну діяльність [3, с. 38].

Найбільшого поширення у вітчизняній науковій літературі набуло визначення компетентності як сукупності знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності. Головна ідея компетентнісного підходу полягає в тому, що потрібно не стільки володіти знаннями як такими, скільки мати певні особистісні характеристики і вміти в будь-який момент самостійно відбирати і користуватися вже накопиченими знаннями в різних ситуаціях і сферах життя.

В основі компетентності – людський розвиток, адже компетентність дає можливість людині реалізувати в житті пізнавальний, творчий, духовно-моральний, комунікативний та естетичний потенціал. Ці потенціали грають роль динамічних домінант, що компетентнісно спрямовують процес розвитку і саморозвитку особистості.

Освіта в Україні тільки починає оперувати поняттям компетентність в тому сенсі, який пропонують європейські країни. Це поняття визначається як готовність учнів використовувати засвоєні знання, вміння в реальному житті для вирішення практичних задач. Реалії нашого життя такі, що затребуваними виявляються люди, які розуміють загальну ситуацію, здатні активно відгукуватися на виникаючі перед суспільством проблеми, вміють системно мислити, порівнювати, аналізувати, практично вирішувати життєві та професійні проблеми, які виникають перед ними. А це означає, що випускник повинен вміти грамотно виконувати музичні твори, володіти культурою виконавця і слухача, приймати самостійні рішення в галузі освоєння навичок музикування.

В умовах динамізму ринкових відносин професійна підготовка не може гарантувати випускників іколеджу культури і мистецтв робоче місце не тільки протягом усього життя, а й на найближчий час. В якості основного механізму, який покликаний забезпечити соціальний захист молоді в умовах ринкової економіки, розглядається компетентнісний підхід у професійній освіті, його орієнтації на формування ключових компетенцій випускника, як по основних, так і за додатковими освітніми програмами. В останні півтора десятиліття відбуваються радикальні зміни у змісті всіх професій. Ряд професій виявляється незатребуваними, в той же час виникає багато нових професій. Ці зміни, як відзначають дослідники, викликані падінням попиту на некваліфіковану працю,

переорієнтацією попиту на нові вміння та зміни організації праці і т.д. Яким же чином підготувати затребуваного конкурентоспроможного випускника? Що можуть і повинні зробити адміністрація та педагогічний колектив коледжу, щоб допомогти випускникам знайти своє місце на професійній ниві?

На сьогоднішній день якість викладання в сфері музичної освіти не завжди відповідає ціннісним запитам соціуму і рівню інноваційно-технічних розробок. Зрозуміло, що дев'ятнадцятирічні випускники не завжди відчують себе по-справжньому компетентними фахівцями у своїй професії. Низький рівень соціалізації і відсутність професійного та життєвого досвіду, недостатній рівень загальної культури, інфантилізм – все це є проблемою на шляху соціальної адаптації наших випускників, часто недостатньо компетентних у своїй професії. У століття інформаційних технологій майбутній фахівець повинен являти собою особистість освічену, багатогранну, активно діючу, творчо універсальну, поєднувати в собі якості педагога і музиканта. Сучасний молодий фахівець повинен бути конкурентоспроможним, вміти швидко пристосовуватися до мінливих умов своєї професійної діяльності, володіти творчим мисленням, сучасними психолого-педагогічними знаннями, вміннями та навичками, що підтверджують його компетентність, систематично поповнювати свої знання, постійно вдосконалювати спеціальні уміння, узагальнювати і переносити їх на різні види музично-педагогічної діяльності.

Мета професійної освіти полягає не тільки в тому, щоб навчити людину щось робити, але і в тому, щоб дати їй можливість справлятися з різними життєвими і професійними ситуаціями. Коледж культури і мистецтв як початковий щабель освіти несе особливе навантаження: у цей період відбувається усвідомлення студентами сенсу майбутньої професійної діяльності, складається її цілісний образ, відбувається формування способів дій, якими фахівці будуть користуватися надалі.

Компетентного педагога відрізняє широка орієнтація в галузі педагогічної та художньої культури. Однак при підготовці фахівця в системі вищої професійної музично-педагогічної освіти вузькоспеціальна спрямованість навчання в спеціальних музично-виконавських класах, недостатня орієнтація на майбутню професію призводять до того, що, володіючи певними знаннями і вміннями з різних дисциплін, початківець педагог найчастіше не вміє звести їх воєдино, застосувати в конкретній ситуації. Незважаючи на безумовну цінність і значимість наявного досвіду професійної школи з формування і розвитку виконавських умінь і навичок у майбутніх фахівців, часто стан музично-виконавської підготовки в класі основного інструменту в коледжі культури і мистецтв можна характеризувати як незадовільний, оскільки:

– майбутній молодий фахівець, який навчається музично-виконавської діяльності, у повсякденній практиці має справу з вельми

обмеженим числом музичних творів, що загальмовує процеси розвитку;

– заняття в музично-виконавському класі найчастіше трансформується в тренаж вузькоспеціальних виконавських умінь. Майбутній молодий фахівець у цих умовах демонструє нездатність вийти в практичній діяльності за межі кола відпрацьованих з педагогом музичних творів. У результаті виникають серйозні труднощі при перенесенні професійних умінь і навичок у нові умови;

– розширення фонду знань культурологічного, теоретичного і спеціального характеру протікає у майбутнього фахівця повільно і малоефективно;

– викладання дисципліни «основний інструмент» носить яскраво виражений авторитарний характер, який орієнтує майбутнього культуриста на слідування заданому інтерпретаторському зразку, не розвиваючи в належній мірі його самостійність, активність, творчу ініціативу. В результаті майбутній фахівець мистецьких спеціальностей виявляється фактично обмеженим в свободі своїх пізнавальних і пошукових дій, значною мірою позбавленим права на творчий пошук, на використання методу «проб і помилок», органічно притаманного творчим професіям. Більшість викладачів-музикантів професійної школи не ставлять своїм завданням навчити студента вчитися самому, без постійної і турботливої опіки ззовні, покладаючись у першу чергу на самого себе, на свої внутрішні ресурси.

У професійній підготовці сьогодні гостро стоїть проблема відповідності навчально-виховного процесу в учбовому закладі і виконавської практики. «Якісна підготовка музиканта-виконавця, – вважає Т. Світова, – неможлива без розуміння мети, змісту музично-професійної діяльності, а також застосування інноваційних підходів у розвитку творчих здібностей виконавця» [4].

Важливо виробити за час навчання у вузі у студента уявлення про себе як про особистість і професіонала: цьому сприятиме не тільки чисто музично-творча, але учбово-дослідницька діяльність майбутнього фахівця, наприклад, вирішення проблемних ситуацій на практичних заняттях, інтеграція знань з різних областей, узагальнення дослідницьких умінь, евристичні методи, тренінги, консультації і т.д. Теоретико-практична модель навчально-дослідницької діяльності як фактор формування професійної компетентності визначає рівень володіння професією.

Компетентнісний підхід в освіті здатний вирішити певні недоліки традиційного навчання. При компетентнісному підході змінюється ставлення студента до здійснюваної діяльності, проявляється прагнення до особистісного зростання, розвивається здатність успішно вирішувати на професійному рівні певні завдання, ситуації, проблеми. Особливість компетентності полягає в тому, що вона більшою мірою є результатом саморозвитку, самоосвіти особистості. У зв'язку з цим, особливо важливо

створити студентам умови, які спонукають до саморозвитку, орієнтувати їх на творчу діяльність, формувати у них потребу досамоосвітньої діяльності.

Застосування компетентнісного підходу в практичній діяльності вчителя настільки різноманітно, що можна говорити про різні аспекти його прояву. Новизна в практичній роботі педагога може виявлятися в нестандартних підходах до вирішення проблем, в розробці нових методів, форм, прийомів, засобів та їх оригінальних сполучень, в ефективному застосуванні наявного досвіду в нових умовах, у вдосконаленні, раціоналізації, модернізації відомого відповідно до нових завдань.

Сутність процесу професійної підготовки в умовах установ вищої професійної освіти полягає в поступовому накопиченні та узагальненні студентом спеціальних знань, уявлень, поетапному виробленню у нього практичних умінь і навичок, особливих особистісних якостей, необхідних для успішної роботи в даній професії. Проблема формування професійної компетентності є актуальною, а період навчання слід розглядати як найважливіший етап професійного самовизначення майбутнього фахівця.

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Професійні компетенції та компетентності вчителя : матеріали регіонального науково-практичного семінару. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – 188 с.
2. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – Москва, Международ. гуманитар. Фонд «Знание», 1996. – 308 с.
3. Тараненко І. Розвиток життєвої компетентності та соціальної інтеграції: досвід європейських країн / Тараненко І. // Кроки до компетентності та інтеграції у суспільство / за ред. І. Єрмакова. – К. : Контекст, 2000.
4. Свитова Т. В. Педагогическая эвристика в профессиональной подготовке музыканта-исполнителя / Свитова Т. В. // Актуальные проблемы современной науки: Социальные и гуманитарные науки. – Самара, 2004. – Ч. 35. – С. 100.